МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему: «**МІЖМОВНА ВІДПОВІДНІСТЬ ПРИКМЕТНИКІВ-ХРОМАТОНІМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ПОЛЬСЬКІЙ МОВАХ: ЛЕКСОЦЕНТРИЧНИЙ АСПЕКТ»**

Виконав: студент магістратури
групи 8.0354–мк,
спеціальності 035 "Філологія»
спеціалізації 035.033 "слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша – польська»
освітньої програми "Переклад та міжкультурні комунікації»

_____ Є.Р.Лісняк
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник к.філол.н., доцент_____ І. Л. Мацегора
(підпис) (ініціали та прізвище)

Рецензент к.філол.н., доцент_____ К.В. Тарасенко
(підпис) (ініціали та прізвище)

Запоріжжя
2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет: *філологічний*
Кафедра: *слов'янської філології*
Рівень вищої освіти: *магістр*
Спеціальність: *035 "Філологія»*
Освітня програма: *" Переклад та міжкультурні комунікації»*
Спеціалізація: *035.033 "Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша – польська»*

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри словянської філології
_____проф. Павленко І. Я.
«_____» _____2025 р.

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу студентці
Лісняку Єгору Руслановичу
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи *Міжмовна відповідність прикметників-хроматонімів в українській та польській мовах*: *лексоцентричний аспект*_
керівник проєкту Мацегора Іван Леонідович, *к. філол. н., доцент*_____
затверджені наказом ЗНУ від "13» березня 2025 р. № 396-с.
2. Строк подання студентом роботи: 15.11.2025 р.
3. Вихідні дані до роботи: *Мовознавчі праці Сегіна Л. В., Тараненка О. О., Мельника Л. А., Кочергана М. П.,Манакіна В.М., лексикографічні джерела: сучасні українські та польські тлумачні словники, двомовні українсько-польські та польсько-українські словники*_____
4. Перелік питань, що їх належить розробити:
   1. Семантична класифікація атрибутивної лексики в традиція українського та польського мовознавства
   2. Типи міжмовних відносин хроматичних кольоропозначень у лексико-семантичній системі української та польської мови.

5. Перелік графічного матеріалу
_____
_____
_____

6. Консультанти з роботи, із зазначенням розділів, що їх стосуються

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	*Мацегора І.Л., доцент*	15.11.2024 р.	15.11.2024 р.
Розділ 1	*Мацегора І.Л., доцент*	15.02.2025 р.	15.02.2025 р.
Розділ 2	*Мацегора І.Л., доцент*	15.07.2025 р.	15.07.2025 р.
Висновки	*Мацегора І.Л., доцент*	15.10.2025 р.	15.10.2025 р.

7. Дата видачі завдання: 15.11.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітки
1.	*Пошук наукових джерел із теми дослідження, їх вивчення та аналіз; укладання бібліографії*	Листопад-грудень 2024 р.	Виконано
2.	*Добір фактичного матеріалу*	Лютий-травень 2025 р.	Виконано
3.	*Написання вступу*	Червень 2025 р.	Виконано
4.	*Написання першого розділу «Семантична класифікація атрибутивної лексики в традиція українського та польського мовознавства»*	Липень-серпень 2025 р.	Виконано
5.	*Написання другого розділу «Типи міжмовних відносин прикметників-хроматонімів у лексико-семантичній системі української та польської мови»*	Вересень-жовтень 2025 р.	Виконано
7.	*Формулювання висновків*	жовтень 2025 року	Виконано
8.	*Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії*	Листопад 2025 року	Виконано
9.	*Захист*	Грудень 2025 року	Виконано

Студент _____ *Є.Р. Лісняк*
(підпис) (ініціали, прізвище)

Керівник _____ *І.Л. Мацегора*
(підпис) (ініціали, прізвище)

Нормоконтроль пройдено.

Нормоконтролер _____ *І.Л. Мацегора*
(підпис) (ініціали, прізвище

РЕФЕРАТ

Текст квалікаційної роботи магістра 55 сторінок, 55 джерел.

ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ − прикметники-хроматоніми в українській та польській мовах.

ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ − міжмовна відповідність прикметників-хроматонімів у лексоцентричному аспекті, тобто їхні семантичні характеристики, парадигматичні зв'язки, лексичні поля та перекладні еквіваленти.

МЕТА РОБОТИ − з'ясувати особливості міжмовної відповідності прикметників-хроматонімів української та польської мов у лексоцентричному аспекті. Для досягнення поставленої мети передбачалося вирішення низки дослідницьких **завдань:**

1. Окреслити теоретичні засади вивчення хроматонімів у сучасній лінгвістиці.
2. Здійснити вибірку та систематизацію прикметників-хроматонімів використовуючи українські та польські лексикографічні джерела.
3. Визначити семантичні групи й парадигматичні відношення прикметників-хроматонімів.
4. Порівняти українські та польські прикметники-хроматоніми й описати їхні міжмовні відповідники.
5. Проаналізувати культурно-мовні чинники, що впливають на відмінності у вживанні хроматонімів.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ. У роботі використано зіставний метод, методи компонентного й контекстуального аналізу, статистичні підрахунки, а також елементи когнітивно-семантичного аналізу для виявлення специфіки концептуалізації кольору.

НАУКОВА НОВИЗНА роботи полягає у комплексному описі прикметників-хроматонімів української та польської мов у межах лексоцентричної парадигми, що поєднує семантичний, перекладний та компаративний аспекти.

СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ. Результати дослідження дають можливість їхнього використання у курсах зіставної лінгвістики, перекладознавства, лексикології та у двомовній лексикографії. Вони також можутьь бути використані у викладанні зіставної лінгвістики, перекладознавства, у лексикографічній практиці (укладанні словників) та при створенні навчально-методичних матеріалів. Отримані дані поглиблюють теоретичні уявлення про міжмовну відповідність і сприяють розвиткові сучасної лексоцентричної парадигми в мовознавстві.

АТРИБУТИВНА ЛЕКСИКА ПРИКМЕТНИК, КОЛЬРОПОЗНАЧЕННЯ ХРОМАТОНІМ, МІЖМОВНА ВІДПОВІДНІСТЬ, ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ, СЕМАНТИЧНА СТРУКТУРА, ПОРІВНЯЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО, ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО, КОНТРАСТИВНА ЛІНГВІСТИКА, ЛЕКСИЧНА ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ, СЕМАНТИЧНІ ЗСУВИ

ABSTRACT

Magister qualsfication work has 55 pages. There were used 55 sources.

RESEARCH OBJECT − chromatonymic adjectives in Ukrainian and Polish.

SUBJECT OF RESEARCH − interlingual correspondence of chromatonymic adjectives in the lexocentric aspect, i.e. their semantic characteristics, paradigmatic relations, lexical fields, and translation equivalents.

PURPOSE OF THE WORK − to identify the features of interlingual correspondence of adjectives-chromatonyms in Ukrainian and Polish in a lexocentric aspect. To achieve this goal, a number of research **tasks** were set:

1. To outline the theoretical foundations of the study of chromatonyms in modern linguistics.
2. To select and systematize chromatonymic adjectives using Ukrainian and Polish lexicographic sources.
3. To determine the semantic groups and paradigmatic relations of chromatonymic adjectives.
4. To compare Ukrainian and Polish chromatonymic adjectives and describe their interlingual equivalents.
5. To analyze the cultural and linguistic factors that influence differences in the use of chromatonyms.

RESEARCH METHODS. The work uses a comparative method, methods of component and contextual analysis, statistical calculations, as well as elements of cognitive-semantic analysis to identify the specifics of color conceptualization.

The scientific novelty of the work lies in the comprehensive description of chromatic adjectives in the Ukrainian and Polish languages within the lexocentric paradigm, which combines semantic, translation, and comparative aspects.

SCOPE OF APPLICATION. The results of the study can be used in courses on comparative linguistics, translation studies, lexicology, and bilingual lexicography. They can also be used in teaching comparative linguistics, translation studies, lexicography (compiling dictionaries), and creating teaching materials. The data obtained deepen theoretical understanding of interlingual correspondence and contribute to the development of the modern lexocentric paradigm in linguistics.

ATTRIBUTIVE LEXICON ADJECTIVE, COLOR DESIGNATION CHROMATONYM, INTERLINGUAL CORRESPONDENCE, LEXICO-SEMANTIC ANALYSIS, SEMANTIC STRUCTURE, COMPARATIVE LINGUISTICS, TRANSLATION STUDIES, CONTRASTIVE LINGUISTICS, LEXICAL EQUIVALENCE, SEMANTIC SHIFTS

ЗМІСТ

ВСТУП..... 9

РОЗДІЛ 1. СЕМАНТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ АТРИБУТИВНОЇ ЛЕКСИКИ У ТРАДИЦІЯХ УКРАЇНСЬКОГО ТА ПОЛЬСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА ……. 12

1.1Атрибутивна лексика та ii місце у системі української та польської мов …… 12

1.2 Компаративні аспекти дослідження прикметників-колоративів у польській та українській мовознавчій традиціях…… 15

РОЗДІЛ 2. ТИПИ МІЖМОВНИХ ВІДНОСИН ПРИКМЕТНИКІВ-ХРОМАТОНІМІВ У ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ …….. 36

2.1. Контрастивне дослідження структури лексичного значення слова в польській та українській мовах…….. 36

2.2. Семантичні відмінності та міжмовна відповідність прикметників-хроматонімів…….. 43

ВИСНОВКИ…… 48

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ …… 50

ВСТУП

Вивчення міжмовної відповідності лексичних одиниць є важливим аспектом порівняльного мовознавства. З огляду на зростаючу мовну взаємодію між українською та польською мовами, аналіз семантичних та структурних особливостей еквівалентних дієслів набуває особливого значення. Дієслова розумової діяльності є ключовими елементами мовної системи, оскільки вони відображають когнітивні процеси та відіграють важливу роль у вираженні думок, суджень і міркувань.

Міжмовна відповідність є важливою складовою мовознавчих досліджень, що дає змогу глибше зрозуміти механізми перекладу та семантичні особливості дієслів у контексті двох мов. Колір є однією з базових категорій людського сприйняття та культури. Система позначення кольорів у мові відображає не лише фізіологічні параметри зору, а й культурно-історичні, асоціативні та символічні уявлення певного мовного колективу. Прикметники-хроматоніми (кольороніми) становлять особливий клас лексики, який забезпечує номінацію колірних характеристик об’єктів і водночас відображає національно специфічну картину світу.

Вивчення міжмовної відповідності таких прикметників в українській та польській мовах у лексоцентричному аспекті є важливим для зіставної лексикології, перекладознавства та когнітивної лінгвістики, оскільки дає змогу глибше зрозуміти закономірності формування колірної картини світу у слов’янських мовах.

Дослідження прикметників-хроматонімів в українській та польській мовах у лексоцентричному аспекті є важливим кроком до глибшого розуміння системи колірної лексики двох близькоспоріднених мов [3; 9; 11]. Порівняння таких одиниць дозволяє не лише встановити структурно-семантичні

відповідники, а й простежити культурні й когнітивні чинники, що впливають на формування та розвиток колірних назв у мовах.

Об'єкт дослідження – прикметники-хроматоніми в українській та польській мовах.

Предмет дослідження – міжмовна відповідність прикметників-хроматонімів у лексоцентричному аспекті, тобто їхні семантичні характеристики, парадигматичні зв'язки, лексичні поля та перекладні еквіваленти.

Мета дослідження – з'ясувати особливості міжмовної відповідності прикметників-хроматонімів української та польської мов у лексоцентричному аспекті. Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення низки дослідницьких **завдань:**

- Окреслити теоретичні засади вивчення хроматонімів у сучасній лінгвістиці.
- Зробити вибірку та систематизацію прикметників-хроматонімів використовуючи українські та польські лексикографічні джерела.
- Визначити семантичні групи й парадигматичні відношення прикметників-хроматонімів.
- Порівняти українські та польські прикметники-хроматоніми й описати їхні міжмовні відповідники.
- Проаналізувати культурно-мовні чинники, що впливають на відмінності у вживанні хроматонімів.

Методи дослідження. У роботі використано зіставний метод, методи компонентного й контекстуального аналізу, статистичні підрахунки, а також елементи когнітивно-семантичного аналізу для виявлення специфіки концептуалізації кольору.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному описі прикметників-хроматонімів української та польської мов у межах лексоцентричної парадигми, що поєднує семантичний, перекладний та компративний аспекти.

Практичне значення. Результати дослідження дають можливість їхнього використання у курсах зіставної лінгвістики, перекладознавства, лексикології та у двомовній лексикографії. Вони також можутьь бути використані у викладанні зіставної лінгвістики, перекладознавства, у лексикографічній практиці (укладанні словників) та при створенні навчально-методичних матеріалів. Отримані дані поглиблюють теоретичні уявлення про міжмовну відповідність і сприяють розвиткові сучасної лексоцентричної парадигми в мовознавстві.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. У першому розділі подано теоретичні та методологічні засади дослідження прикметників-хроматонімів; у другому – результати зіставного аналізу міжмовної відповідності українських і польських ромат онімів.

РОЗДІЛ 1.
СЕМАНТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ АТРИБУТИВНОЇ ЛЕКСИКИ У ТРАДИЦІЯХ УКРАЇНСЬКОГО ТА ПОЛЬСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА

1.1 Атрибутивна лексика та її місце у системі української та польської мов

Атрибутивна лексика – це сукупність мовних одиниць, що позначають ознаку предмета, явища або дії та виконують функцію означення в реченні. Найбільш типовими носіями атрибутивності є прикметники, дієприкметники, займенники-означення, а також окремі іменники у функції означення. У традиційній граматиці атрибутивність розглядається у двох аспектах:
– лексико-семантичному (вираження ознаки як категорії значення);
– синтаксичному (реалізація ознаки як атрибута в структурі словосполучення чи речення) [21, с. 54].

В українській та польській мовах категорія ознаки є важливим засобом побудови описових конструкцій. Вона дозволяє деталізувати номінативну частину висловлювання, розширює його семантичний потенціал і забезпечує виразність.

У слов'янському мовознавстві сформувалися кілька основних підходів до дослідження атрибутивної лексики:

- логіко-семантичний підхід. У центрі уваги – власне значення ознаки. У цьому ракурсі атрибутивну лексику поділяють на якісну, відносну та присвійну. Такий поділ сягає ще граматичних традицій XIX ст.
- функціонально-синтаксичний підхід. Аналізується позиція означення в структурі речення, його зв'язок з іменником, типи узгодження та керування.

- когнітивно-дискурсивний підхід. Сучасна лінгвістика розглядає ознаку як концепт, що відображає категоризацію дійсності у свідомості мовців, а отже, і як елемент мовної картини світу [43, с. 258].

Таке багаторівневе вивчення дозволяє точніше класифікувати атрибутивну лексику та описати її функції у різних мовних стилях.

В українській лінгвістиці (праці І. Кочан, О. Тараненка, Н. Клименко, Л. Бондаренко) переважає тричленна класифікація прикметників:

- якісні − позначають безпосередньо відчутні або оцінні ознаки предмета: *гарний, синій, твердий*;
- відносні − передають відношення предмета до іншого предмета, явища або матеріалу: *кам'яний, осінній, студентський*;
- присвійні − позначають належність комусь: *мамин, Іванів* [цит. за 16, с. 8].

Крім цього, вивчаються ступені порівняння, словотвірні моделі (суфіксальні, префіксальні та складені прикметники), а також стилістичне навантаження атрибутивних одиниць у художньому та науковому тексті. Окремим напрямом є аналіз дієприкметників, які поєднують у собі вербальну та атрибутивну семантику й активно вживаються в описових конструкціях.

У польському мовознавстві (Z. Saloni, M. Grochowski, S. Dubisz) існує аналогічна класифікація прикметників:

- przymiotniki jakościowe − передають безпосередню якість: *piękny, czerwony, twardy*);
- przymiotniki relacyjne − передають відношення: *kamienny, jesienny, studencki*);
- przymiotniki dzierżawcze − належність: *matczyny, Janowy*.

Важливо, що у польській граматичній традиції детально розроблено питання ступенів порівняння й постпозиційного вживання прикметників, наприклад *człowiek mądry / człowiek mądrzejszy*. Також у польській лінгвістиці більше уваги

приділяється дослідженню валентності прикметників, їхній здатності керувати іменниковими чи прийменниковими конструкціями [цит. за 55, с. 150]. Спільними рисами в обох мовах є таки ознаки:

- однакова семантична тричленність прикметників (якісні – відносні – присвійні);
- подібні словотвірні моделі та граматичні категорії (рід, число, відмінок, ступені порівняння);
- акцент на функціонально-синтаксичних властивостях атрибутивних одиниць.

Але, зважаючи на різницю у граматичній побудові обох генетично споріднених мов важливо зазначити у тому числі і відмінні риси, серед яких релевантними є такі

1. у польській мові прикметники мають більш розвинену систему ступенів порівняння й ширше використовуються у постпозиції;
2. в українській лінгвістиці сильніша традиція історико-порівняльного аналізу, простеження еволюції атрибутивних моделей від давньоруського періоду;
3. у польських дослідженнях більший акцент на когнітивних і прагматичних аспектах вживання прикметників.

На сучасному етапі у компаративних дослідженнях лексико-семантичної організації слов'янських мов увага фокусується на таких аспектах:

- когнітивній інтерпретації ознаки (як ознаки групуються у концептуальні домени, метафоризуються, пов'язуються зі стереотипами);
- семантичній деривації прикметників та дієприкметників (перехід від конкретного до абстрактного значення);
- зіставному аналізу атрибутивної лексики у слов'янських мовах і міжмовним інтерференціям у перекладі;

- корпусним дослідженням уживаності атрибутивних одиниць у різних стилях та жанрах [55, с. 108].

Семантична класифікація атрибутивної лексики є ключовим аспектом опису граматичної системи як української, так і польської мов. Обидві мовознавчі традиції мають спільну основу − поділ прикметників на якісні, відносні та присвійні − що сягає загальнослов'янської граматичної спадщини. Водночас сучасні тенденції демонструють поступове розширення дослідницьких рамок: від формально-семантичного опису до когнітивного й дискурсивного аналізу, який дозволяє розглядати атрибутивні одиниці як елементи мовної картини світу. Отже, атрибутивна лексика є не лише засобом деталізації номінації, а й важливим маркером культурних, когнітивних і комунікативних особливостей української та польської мов.

1.2. Компаративні аспекти дослідження прикметників-колоративів у польській та українській мовознавчій традиціях

Аналіз наукових праць, які присвячені проблемам дослідження колористики, засвідчую, що цієї тематикою активно опікуються як в українському мовознавстві, так і зарубіжній славістиці. Серед вітчизняних досліджень найпопулярнішою базою для колористичного аналізу є українська, польська, подекуди чеська, а також англійська та німецька мови. Полоністична колористика в Україні є недостатньо дослідженою, а отже, становить більший інтерес для науки.

Кольоропозначення як елементи мови можуть розглядатися в межах не лише суто мовознавства, а й інших гуманітарних дисциплін − деякі дослідники вдало їх поєднують. Так, С. В. Іваненко зумів поєднати мовознавство із філософським аспектом, розглянувши кольоролексеми у межах категорій одиничного та

особливого. Категорія одиничного містить семи конкретності та типовості, тоді як семантична домінанта категорії особливого виступає виразником нетипового та унікального в мові. У своїй роботі дослідник детально проаналізував семи ‘монохроматичний’, ‘поліхроматичний’ та ‘ахроматичний’ і визначив, якими колоремами вони актуалізуються. Учений дослідив явище «гасіння» семи ‘колір’, тобто зміни денотативного значення та переходу на рівень метафоризації. Було виділено 13 груп прикметників, у яких спостерігається явище «гасіння». Дослідником було залучено до свого дослідження широкий лексичний матеріал, який включає у себе фразеологізми, оказіоналізми, індивідуально-авторські утворення та інші елементи кольористичних формацій, що актуалізують конотативну сему [цит. за: 34, с. 18].

Лексеми на позначення кольору досліджувалися як у слов’янських мовах, так і в інших мовних групах, зокрема в германській. У межах цієї групи найпопулярнішим об’єктом аналізу є німецька та англійська лексика. Так, Т. В. Венкель вивчала лексико-семантичну групу слів, які позначають колір у німецькій мові. Особливість її дослідження полягає в діахронічному підході, який дає змогу проаналізуватиісторичне минуле кольоропозначень, процес їхнього становлення та розвитку, а також реконструювати прадавні форми та визначити первинну мотивацію.Аналізуючи дані з різних періодів розвитку німецької мови та залучаючи до цього реконструйовані форми лексем індоєвропейської прамови, Т. В. Венкель встановлює семантичні особливості різноманітних колорем та їхню зміну протягом століть [13, с. 7]. Цікаво, що формальна та семантична зміна колірної лексики з плином часуспостерігається також на прикладі інших мов, зокрема польської.

Прикметники з семантикою кольору в англійській мові стали об’єктом дослідження Т. О. Анохіна [3; 4], яка вивчала їхні синтагматичні, парадигматичні та епідигматичні особливості. Кольоропозначення в англійській

мові можна поділити на первинні *(white, black, red, yellow, green, blue)* та вторинні *(pink, orange, purple, grey, brown).* Первинні колореми мають широкі дистрибуційні можливості впорівнянні зі вторинними, а також інтенсивніші синтагматичні зв'язки та парадигматичні відношення. У слов'янських мовах, зокрема польській та українській, також можна виділити первинні та вторинні колореми.

На матеріалі англійської мови проводилися й інші колористичні дослідження зокрема, Т. В. Пастушенко вивчала колірну номінацію як елемент вторинної колірної картини світу [цит. за: 54, с. 29]. Вторинна колірна картина світу формується на базі первинної мовної. Для колорем характерні такі параметри, як насиченість та яскравість. Їхня актуалізація відбувається паралельно з виникненням додаткових семантичних відтінків лексем. Конотативні ознаки колорем мають емпіричне та семіотичне підґрунтя. Перше є джерелом емотивно-афективного та емпірійного компонентів, а друге − соціального та символіко-культурного. Мовно-колірна картина світу як інтегроване ціле має національно-специфічні ознаки та, водночас, індивідуально-особистісні, характерні для репрезентацій цієї картини в мисленні індивіда [цит. за : 54, с. 32].

Мова художньої літератури є багатим джерелом для лінгвістичних досліджень, в тому числі в галузі колористики. Українські лінгвісти вивчали колореми в українських та інших творах. Так, Н.Ю. Аландаренко аналізувала колореми у друкованій рекламі, а саме їхні лексико-граматичні особливості [2]. Досідниця визначала пріоритетні мовні засоби вираження кольору та вивчала кольороназви, розподілені за групами *вода, повітря, земля, вогонь* та ін. Вона пропонує такі терміни, як *основні, відтінкові* й *непрямі* кольори. Основні коьори є найбільш абстрактними та найменш мотивованими. Вони також є гіперонімами щодо неосновних кольорів (відтінків). У свою чергу, відтінкові

кольори є більш конкретними, вони характеризуються нескладною семантичною структурою та часто відображають поетичні асоціації. Непрямі кольори становлять окрему групу, що розмежовується за наявністю або відсутністю кольору, блиску та прозорості.

Фахівці з українського мовознавства також цікавляться питаннями колористики. Об'єктом своїх досліджень вони нерідко обирають твори української літератури. Так, Л. О. Супрун вивчала семантику та прагматику колорем в українських романах середини − другої половини XX ст., а саме - у творах О. Гончара, П. Загребельного та М. Стельмаха полів [цит. за: 29, с. 28]. У своїй роботі вона визначила частотність уживання колорем, а також способи передачі прямого та переносного значення за допомогою лексем із семантикою кольору. Лексико-семантичне поле кольору складається з ядра, ядерної, периферійної та дифузної зон. Ядром є хроматична (спектральна) або ахроматична колорема, ядерну зону утворюють її деривати, а периферійну - лексеми з семантикою відтінку та інтенсивності кольору. Дифузна зона, у свою чергу, представлена пограниччям, що знаходиться на перетинікількох лексико-семантичних полів [цит. за: 29, с. 28].

Проблеми колористики розглядалися також у межах перекладознавства та порівняльної лінгвістики. Саме цьому аспекту присвячена дисертація С.М. Дишлевої [15]. Існують певні труднощі з перекладом колорем, особливо в поезії. Додаткові складнощі виникають також у випадку, коли переклад здійснюється на неспоріднену мову. Щоб передати денотативний смисл і емоційно-експресивний заряд, перекладачі вдаються до таких методів, як калькування, заміна однієї колореми іншою, структурна модифікація, залучення додаткових лексичних компонентів і вилучення кольороназви. Приклади подібних способів, їхні переваги та недоліки розглянуто в роботі ІС.М. Дишлевої

У польскій лінгвістичній традиції варто виокремити роботи Р. Токарського, Д. Будняк, Ґ. Пєтрак-Порвіш, Е. Теодорович-Хеллман, А. Заушніцу [] та ін. Більшість кольорознавчих праць цих учених присвячена семантиці кольорів у польській мові, проте дехто з дослідників представив порівняльну характеристику семантики кольоропозначень у декількох мовах: Ґ. Пєтрак-Порвіш та Е. Теодорович-Хеллман порівнювали колористичну семантику у польській та шведській мовах [цит. за: 45, с. 12], Д. Будняк – сполучуваність кольоролексем у польській та російській мовах [цит. за: 45, с. 12], а І. Беляева − у польській, чеській, українській та російській мовах. Праця цієї дослідниці заслуговує на особливу увагу, адже у ній розглянуто т. зв. «неосновні кольори» (Б. Берлін та П. Кей виділили 11 основних: 7 кольорів веселки, білий, чорний, сірий і коричневий [цит. за: 45, с. 19]). І. Беляева демонструє відмінності у світосприйнятті між представниками різних слов’янських народів на прикладі семантичних відмінностей колором у різних мовах, групує кольори за палітрами, наводить тлумачення семантики за різними словниками. Р. Токарський у своїх працях торкається проблеми колірної картини світу, походження, виникнення та існування у мові семантичних відтінків різних барв. Дослідник встановлює чіткий зв’язок між конотаціями основних кольорів і семантикою їхніх прототипів, тобто конкретними предметами, явищами. Наприклад, прототипами червоного кольору вважається кров та вогонь, а отже, семантичні значення цих понять (такі, як «загроза, небезпека» або «активність, емоційність») переносяться на сам червоний колір, який у реципієнтапочинає викликати такі ж самі асоціації, як і слова-прототипи.

Мовна картина світу відображає чуттєвий світ екстралінгвістичний і лінгвістичний досвід людини у рамках усталеної системи мови, проте, вона є другорядною у порівнянні з концептуальною картиною світу, у якій

формуються ментальні структури, які зберігають моменти переживання досвіду у певному хронотопі. У зв'язку із цим переживанням виникають нові ознаки й зв'язку між ознаками об'єктів і явищ навколишнього світу, і тільки на наступному етапі суб'єкт підбирає мовні одиниці для вираження нового знання, причому це втілення відбувається у межах тієї мови, яку використовує суб'єкт. Колір являє собою один зі способів осмислення дійсності. Колірна картина світу знаходить вирах в окремих лексемах, стійких сполуках, фразеологічних і термінологічних комбінаціях кольоропозначення. Сприйняття колірного спектра є ключовим способом пізнання матеріального світу й на даний момент розвитку науки спостерігається наявність особливого інтересу до вивчення цього явища.

Колірний спектр являє собою континуум, який утворюється зміною світлової хвилі. Ці зміни, що впливають на довжину світлової хвилі, сприймаються людським оком як різні кольори. Прикметні властивості кольорів, що дозволяють посідати їм особливе місце в колірному спектрі, йменуються колірними тонами. Поряд з колірним тоном, типовими рисами кольорів є яскравість і насиченість. Здатність розрізняти колір дає можливість отримати й переробити велику кількість інформації про оточуючу реальність. Як відзначається, колір має розпізнавальну функцію, яка допомагає відрізнити один матеріальний предмет від іншого. Ця функція виражається за наявності великої кількості схожих об'єктів, де колір стає релевантним з мовної точки зору й номінується засобами мови.

Т.Б. Бобошко припускає існування колірної картини світу (поряд із мовною) і відзначає, що колірна картина світу являє собою частину культурної картини, яка є специфічною й варіюється у різних народів. Крім того, колірну картину світу можна розглядати як «віддзеркалення реальної картини світу через призму знань, які отримані за допомогою органів чуття, відбитих у

свідомості індивідуума або цілого колективу [12, с. 13].

Таким чином, мовна картина світу, як система мови, також містить колірну картину, яка реалізується у вигляді кольоропозначень (сталих словосполучень, фразеологічних і термінологічних одиниць тощо). Колір, як засіб осмислення дійсності, дає можливість отримати й переробити велику кількість інформації. Колірна картина світу складається з культурно-специфічної семантики одиниць кольоропозначення й розглядає весь колірний простір як систему кольорів і відтінків.

Для лінгвістичної концептуалізації колірного простору загальноприйнятим є використання лексичних засобів концептуалізації. Ці засоби безпосередньо пов'язані з кольором, тому що людина репрезентує це явище вербально. Роль мовних засобів на лексичному рівні є визначальною при формуванні концепту. Повний опис простору можна отримати на базі когнітивно-семантичного аналізу прикметників, що характеризують колір.

Зіставний аналіз колірних маркерів слугує з'ясуванню природи кольору у мові [27]. Підкреслюється, що якщо колір виражений природньою мовою, він є лінгвоантропологічним явищем. У зазначеному дослідженні було встановлено, що колірні маркери взаємопов'язані із зонами кольоропозначення, а розподіл значущості термінів кольору здійснюється в межах цих зон. Аналізом були охоплені наступні денотативні зони: зовнішність людини, духовно-психологічна сфера (емоції, характер людини), артефакти, продукти харчування, природні об'єкти і явища, флористичні об'єкти, анімалістичні об'єкти, соціальне середовище, етнічне середовище. Було встановлено, що без цих зон кольоропозначень важко, а іноді і неможливо встановити значущість кольоропозначень, ідентифікувати їх. Очевидно, що *червоні стовбури сосен, червоний буряк, червоний помідор, червона капуста, червоні очі, червоний ніс, червоний кут, червона куля* – червоні неоднаково, так само, як неоднаково

зелені *зелена трава, зелена ковбаса, зелений корм, зелені легкі міста, зелені очі, зелений салат, зелена особа* (про виснажену особу). Значимість цих денотатів встановлюється серед аналогічних у межах системи опозицій – причому у кожній з аналізованих мов ця значимість лінгвоспецифічна, і незважаючи численні аналогії, не збігається навіть у таких споріднених мовах. Усередині денотативних зон встановлюються й функції кольоропозначень – вони відрізняються настільки, наскільки відрізняються один від одного, наприклад, зона артефактів і зона природних об'єктів або продуктів харчування. Роль кольоропозначень у мові не маргінальна, а та яка формую менталітет. Зіставний підхід дозволив виділити кольоропозначень, які вкрай важливі для даного мовного ареалу – етнорелевантні, і надважливі, етнопріоритетні, названі етнокольором. Для української мови зіставний аналіз дозволив виділити етноколір – синій, для польської – зелений. Ці позначення кольору – кожне у своєму ареалі – є осередком романтичних почуттів, однак їх етноцінність осягається через порівняльну шкалу, тому що етноколір не є безпосередньо усвідомлюваною цінністю. Були виділені наступні критерії этноцвета: 1) стійка присутність у мові й культурі народу; 2) опора на прототип у природі; 3) здатність брати участь у формуванні образу батьківщини як її колірної складової (поетизація образу батьківщини через етноколір, нерідко у комбінації з іншими етносимволами; 4) здатність персоніфікувати й пробуджувати високі почуття; 5) здатність виконувати функцію естетизації й ідеалізації денотата; 6) широта діапазону етнокольору (частотність у художній літературі, насамперед у поезії й у першу чергу в пісенній поезії, фольклорі, здатність бути об'єктом рефлексії, здатність визначати об'єкти, що споконвіку не володіють цим кольором і утворювати за допомогою такого визначення поетеми, здатність утворювати численні деривати, у тому числі неологічні . У роботі К. Гадани «Зіставна характеристика прикметників кольору в деяких слов'янських мовах»

аналізуються семантико-стилістичні й словотворчі аспекти кольоропозначень, і частково й прикметників світла, у болгарській, сербській, хорватській й словенській мовах. Аналіз свідчить, що відправним пунктом, шкалою порівняння є у даному дослідженні є болгарська мова. Певна увага приділяється онтології кольору, у тому числі різним можливостям членування колірного спектра, історії розвитку кольоропозначень слов'янських мовах, колірним еталонам-прототипам, психологічним аспектам сприйняття кольору, однак детальніше за все аналізується семантико-морфологічна сфера. Аналіз ведеться в рамках груп кольоропозначень. Так, у групі чорного кольору виділяються три типи значень: 1) «номінативне непохідне значення» і наводяться приклади *чорний дим, чорна труна, чорний капелюх*, 2) метафоричні значення на базі семи *брудний*, 3) значення оцінного типу – наводиться ціла низка негативних значень. У групі білого кольору наводиться структура лексичного значення цього прикметника, установлюються моменти, загальні для болгарської мови й для інших розглянутих слов'янських мов. В аналізі групи червоного кольору особлива увага приділяється аналізу асоціацій, пов'язаних із цим кольоропозначенням. Група синього кольору базується на аналізі як синього, так і блакитного кольоропозначення, як у синхронії, так і в діахронії. Для кожної групи виділяється набір асоціацій. Відзначається, що терміни кольору, що позначають масті тварин, не можуть виступати в короткій формі. Виділяються ті суфікси прикметників, які виключають уживання термінів. Розглядається також проблема утворення ступенів порівняння від колірних прикметників. Увага приділяється також словотворчій структурі прикметників кольору, виділяються такі структурні типи, які лімітують уживання термінів кольору. Словотворчий аналіз проводиться як частина зіставно-типологічного вивчення термінів кольору у досліджуваних слов'янських мовах. Аналізується питання їх похідної бази. Автор виділив

часткові й загальні типологічні риси у сфері словотворчих особливостей колірних прикметників. Виявляється міжмовні: 1) конкретні предмети, 2) живі істоти, 3) політичні й соціальні відносини й організації, 4) абстрактні поняття (час, вік, психічні процеси, інтелектуальні й фізичні дії, природні явища, хвороби, загальноприйняті символи). Вказується на широкі стилістичні можливості використання колірних прикметників кольору в короткій формі [цит. за 54, с. 9].

Прикметники часто залишаються на периферії типологічних і теоретичних досліджень, суттєво поступаючись таким категоріям, як іменник та дієслово. Почасти це викликане тим, що прикметники недостатньо чітко протипоставлені ядерним категоріям – іменникам і дієсловам – як у внутрішньомовному, так і в міжмовному аспектах. Специфікою прикметників у системі лексико-граматичних класів конкретної мови можна вважати відсутність характерної структури розширеної проекції. У той час як над групою іменника домінує система функціональних вершин, що кодують її кількісні й референційні властивості, а над дієслівною групою надбудовується сукупність каузальних функційних оболонок, група прикметника представляється як своєрідна «тупикова галузь» деривації, оскільки сама по собі не дає початку жодній рекурсивній категорії й не призначена для позначення головних позамовних об'єктів – подій і залучених до них індивідів. У міжмовному відношенні прикметники часто вважаються неуніверсальною категорією.

По-перше, є мови, у яких виділення прикметників як окремої частини мови не може бути обґрунтоване емпірично: прикметники утворюють один граматичний розряд з іменниками або дієсловами. По-друге, навіть за наявності у мові категорії прикметника вона може представляти закритий клас. Нарешті, по-третє, категоріальний статус прикметника може бути відсутнім у лексем у словнику й виникати лише в процесі синтаксичної деривації, тому прикметники

виявляються поверхневою синтаксичною категорією.

Залежно від того, який підхід до частиномовної класифікації обирає дослідник, у сучасних описових граматиках прийняте комплексне визначення, що враховує морфологічні, синтаксичні й семантичні критерії виділення частин мови. Так, наприклад, у традиційних граматиках використовується вказівка на категоріальне значення й сукупність морфологічних характеристик: «прикметник – це частина мови, що позначає непроцесуальну ознаку предмета, яка виражає це значення у словозмінних морфологічних категоріях роду, числа й відмінка. Прикметник має морфологічну категорію ступеня порівняння й має повні й короткі форми» [цит. за 35, с. с. 425].

Мета такого комплексного визначення подвійна: з одного боку, указати на прототип даної категорії, а з іншого – забезпечити включення в категорію всіх релевантних одиниць. Означальне визначення синтаксичної категорії, що припускає техніку прототипу (не всі ознаки прототипу обов'язкові для приналежності категорії, але центром категорії є одиниці, що задовольняють максимальній кількості ознак), пов'язане з тим, що навіть у межах однієї мови є істотні розбіжності у властивостях одиниць однієї й тієї ж частини мови. Це особливо властиво для такої синтаксичної категорії, як прикметник.

Перехід до міжмовного визначення прикметника можливий з урахуванням додаткових параметрів, що характеризують морфосинтаксичний компонент мови. Він знаходить своє відбиття в прийнятому в сучасній типології підходом до виділення частин мови, заснованому на понятті маркованості. Типологи виділяють немарковані (= що не мають спеціального оформлення) і марковані (= що мають таке оформлення) уживання лексичних одиниць. Перше послідовне застосування теорії маркованості до частиномовної таксономії презентовано в дослідженнях У. Крофта. Учений пропонує розглядати три семантичні типи лексем: об'єкти, властивості й дії. Об'єкти представлені в мові

іменами, властивості – прикметниками, а дії – дієсловами (порівн. з виділенням відповідних категоріальних значень предметності, ознаки, дії. Цим трьом типам лексичних одиниць відповідають три базові функції: референція, модифікація й предикація. Для кожного типу лексем існує немаркіроване й маркіроване вживання. Немаркірованому вживанню імен відповідають референція, немаркірованому вживанню прикметників – модифікація, дієслів – предикація [цит. за: 41, с. 32].

Вживання лексеми у певній функції може супроводжуватися або не супроводжуватися маркуванням. Зокрема, уживання лексем у невласній функції може (але обов'язково) бути додатково марковане. Так, уживання імен може додатково маркіруватися або не маркіруватися у функції модифікації й предикації, уживання прикметників може маркірувтся або не маркірувтся у функції референції й предикації, а вживання дієслів може маркуватися або не маркіруватися у функції референції та модифікації.

Семантично прикметники важливі тим, що багатьом з них (хоча й не всім) відповідають градуальні значення. На відміну від іменних предикатів типу '*бути будинком*', ознака, що визначається ад'єктивними предикатами, має іншу структуру. У випадку '*бути будинком'* можна розділити всі об'єкти на будинки та не-будинки. Значення '*бути високим'* улаштоване більш складно. Для прикметника характерна ситуація оцінки, що містить суб'єкт, параметр і обставини оцінки. Той самий будинок буде високим для одного мовця й не буде таким для іншого; високий будинок у селі буде відрізнятися від високого будинку у місті та ін. Припустимою є думка про те, що значення прикметників містить не тільки назву ознаки, але й зміну ступеня, що характеризує вияв цієї ознаки. Позитивний ступінь прикметника (*високий*) при цьому виявляється семантично складніше порівняльного ступеня (*вище*), тому що містить вказівку

на те, що ступінь вияву, що задається прикметником властивості досягла у даній ситуації (і на думку мовця) певного рівня або «стандарту».

Важливою семантичною властивістю прикметників є характеристика ознаки, яка може змінюватися у часі. О.О. Тараненко зазначає: «Істотною характеристикою ад'єктивних і субстантивних предикатів … є відносна незалежність від часу, відсутність чітких часових меж існування зв'язків між суб'єктом і приписуваним йому ознакою» [47, с. 14]. Тим не менш, ознаки, що позначаються прикметниками, можуть мати відношення до певного моменту часу й виявлятися у різні його моменти часу із різним ступенем, наприклад: *веселий*, *п'яний*, *сердитий*, *холодний*, з одного боку, і *цікавий*, *розумний, допитливий*, *круглий* – з іншого. Прикметники першого типу відповідають станам або предикатам стадіального рівня [цит. за: 47, с. 21]; прикметники другого типу відповідають якостям або предикатам індивідного рівня [цит. за: 47, с. 22]. Прикметники, що позначають стани (*веселий, п'яний, сердитий, холодний*), часто мають однокореневе граничне дієслово, що описує перехід у даний стан (інхоатив): *повеселіти, сп'яніти, розсердитися, захолонути*. Прикметники, що позначають якості, звичайно не мають таких аналогів.

Спроба застосування дистрибутивного критерію для міжмовної ідентифікації прикметників дає доволі суперечливі результати. З одного боку, у таких мовах, як українська або англійська, чітко виділяється два синтаксичні контексти, у яких з'являються прикметники: це атрибутивний контекст (позиція модифікатора в іменній групі) і предикативний контекст (позиція присудка, а також другорядного присудка – результативу або депіктиву). При цьому атрибутивна позиція з погляду критерію маркірованості стає базовою позицією для прикметника, а поява в цій позиції інших синтаксичних категорій – дієслів або іменників – вимагає додаткового маркірування.

Колірна невизначеність у свідомості носіїв мови пов'язана із труднощами віднести конкретну назву кольору до певного спектру й нерідко з'являється у мові по відношенню до нових колірних номінацій. Такі колоративи найчастіше утворені від назв об'єктів навколишньої дійсності, тобто в їхню основу ліг конкретний еталон кольору. Однак цей еталон з різних причин може концептуалізуватися у більш широкому колірному діапазоні. Крім того, невизначеність семантики кольопозначення відзначається також, хоча меншою мірою, в у «старих», укорінених у мові кольоропозначеннях. Невизначеність семантики кольоропозначень здебільшого пов’язана з їхнім історичним розвитком, стертою етимологією, відсутністю у них чіткого еталону кольору. На шкалі колірної невизначеності найбільшою розпливчастістю значення відрізняються колоративи на кшталт *сіро-буро-малиновий (*укр.*)* і *sinokoperkowy* (полськ.*),* які, по факту, не називають конкретний відтінок а лише вказують на його невизначеність. Відсутність експлікованості семантики кольору на спектральній шкалі є їх відмінною рисою, причому у даному випадку не можна вивести значення слова на базі суми значень основ, які утворюють цей прикметник. Польське *sinokoperkowy* практично не відзначають словники польської мови. Найчастіше даний прикметник виступає поруч зі словом *róż.* Словосполучення *sinoko-perkowy róż* фіксує лише *Miejski słownik slangu i mowy potocznej,* наводячи значення: „Zazwyczaj inne określenie jakiegokolwiek koloru, czasemteż stosowane, gdy nie wiemy, co danej osobie odpowiedzieć" [17, с. 201]. Це кольоропозначення вживається в просторічному дискурсі, причому обов'язковою складовою значення є стилістична відміченість і жартівливий характер. Українське *сіро-буро-малиновий* з'явилося в другій половині XX століття й найчастіше виражало неприродний колір, зокрема з негативним забарвленням. У сучасній українській мові цей колір набув жартівливого відтінку подібно польському еквіваленту, наприклад: *Ведмідь?...Білий або сіро-*

буро-малиновий? - радісно пожартував він [Національний корпус]; *Хлопці не розумів, для них чорне - чорне, біле — біле, а Сергій − сіро-буро-малиновий у цяточку* [17, с. 208]. Кольоропозначення *сіро-буро-малиновий* може входити в семантичні зв'язки з іншими прикметниками. Наприклад, кольропозначення *червоні, білі* в переносному вживанні називають прихильників певних політичних орієнтацій. Включення прикметника *сіро-буро-малиновий* у цей ряд активізує семантику невизначеності політичної орієнтації", наприклад: *Не хотілося б, що-би червоних байкарів перемінили білі або сіро-буро-малинові* [26, с. 58].

Причини виникнення таких найменувань мають соціальний характер. У результаті розвитку сучасних технологій, збагачення палітри пропонованих кольорів у різних галузях сфери людської активності, зокрема у фешн-індустрії, лакофарбової продукції, усе сутужніше визначити, з яким конкретним відтінком зустрічаємося. Труднощі з концептуалізацією відтінку кольору у позамовній дійсності тільки сприяють виникненню таких номінацій, які допомагають мовцям «обійти» проблему точного визначення спектра кольору, одночасно набуваючи жартівливого забарвлення.

Семантична невизначеність лексики кольору у той чи інший спосіб пов'язана із труднощами категоризації колірного еталону, який ліг в основу номінаційних процесів. Труднощі з визначенням колірної домінанти обумовлені низкою причин. Коротко схарактеризуємо кожну з них.

Багатоколірність еталону**.** Даний чинник відіграє вагому роль у невизначеності колірної семантики прикметників. Еталон кольору не має однотонної характеристики через те, що його окремі частини отримують різний колір. Прикладом такої нестійкості семантики кольору, обумовленої різним кольором еталона, є в польській мові прикметник *migdałowy.* При порівнянні дефініцій цього прикметника у словниках спостерігаються певні протиріччя.

Колірним зразком для лексеми виявляється насіння мигдалю, на що вказує А. Мойсей, Н. Скрицька [30, с. 106], тобто їхній коричневий колір. З іншого боку − деякі словники припускають можливість посилання як на насіння мигдалю, так і на його квітки, які за кольором − рожеві [53, с.169]. Носії польської мови у більшості випадків визначають *migdałowy* не як відтінок коричневого або рожевого кольорів , а як відтінок білого кольору. Очевидно, основою категоризації в цьому випадку стає не зовнішній вигляд насіння мигдалю або колір рожевих пелюсток, а внутрішня частина насіння (кісточки), яка має молочно-білий колір, і часто продається саме у такому вигляді у магазинах. В українській мові прикметник *мигдальний* словники відносять до домінанти рожевого, тому що еталоном кольору стали квітки цієї рослини, наприклад: «рожевий, такий як квітки мигдалю» [51, с. 272].

Невизначеністю семантики відрізняються колоративи, у яких в основі колірної номінації − офарблення тварин, точніше птаха, наприклад: *pawi, papuzi.* Значення прикметника *pawi* варіюється між *синім* і *зеленим* (з металевим блиском: *«taki, który jest kolorucharakteryst, dla upierzenia pawia − zielononiebieski, mieniący się zielenią, mieniący się niebieski»*' [53, с. 72]. Причому в різних мовних реалізаціях даний колір варіюється як у синіх, так і у зелених відтінках.

Пір'я папуги стали зразком кольору для прикметника *papuzi.* Більшість папуг, як відомо, дуже яскраво пофарбовані в різні кольори *(жовтий, червоний, зелений, блакитний, фіолетовий).* Тому який саме відтінок мається на увазі, важко визначити без широкого контексту. Це підтверджують також лексикографічні джерела, які вказують на багатоколірність колоративу: *«przypomin. kolorem,barwnością upierzenie papugi*» [53, с.718]. Така дефініція зовсім не пояснює семантики кольору. Більшу визначеність вносять деякі лексикографічні джерела, наприклад: «*odznaczający się jaskrawymi barwami;*

różnobarwny, podobny do barwupierzenia papugi; żółtozielony» [Słownik języka polskiego, c.103], «*taki, który kolorem, różnorodnością barw przypomina upierzenie papugi: p. sukienka, barwy, kolory, kamizelka, szlafrok, strój; bliskozn.: wielobarwny, żółtozielony, kanarkowy*» [53, с. 368]. В обох дефініціях, з одного боку, з'являються прикметники *wielobarwny, różnobarwny,* з іншого боку − відтінок *żółtozielony.* Із цього випливає, що залежно від конкретної ситуації прикметник може виражати той або інший відтінок. Причому найпоширенішою є тональність семантики *жовто-зелених відтінків.*

Колірна розпливчастість семантики кольоропозначень може бути обумовлена новизною колоративу. Сам еталон кольору може також бути нестійким і змінюватися у певному діапазоні.

На основі всієї маси різнобарвних зразків переважає конкретний колірний тип, який стає домінуючим. Прикладом такого прикметника може бути *jagodowy.* Лексему *jagodowy* не фіксують сучасні словники польської мови. Проте це кольоропозначення доволі часто трапляється у сфері моди й дизайну. У цій галузі прикладного мистецтва колоратив несе семантику фіолетового або синього кольору. Колірним зразком для синього став, безумовно колір плодів чорниці звичайної (*Vaccinium myrtillus),* наприклад: *Lecz jeśli chodzi Ci o to, by kolory ze sobą współgrały, moim zdaniem pod tym względem do kolorujagodowego najbardziej pasują wszystkie odcienie różu i szarości* [49, с. 128]. Наочні матеріали демонструють, що це відбувається саме через темні відтінки синього кольору. Колірна невизначеність пов'язана з тим, що прикметник *jagodowy* розуміється також як фіолетовий з рожевим і синім відтінками. У цьому випадку в основу номінації кольору ліг не колір плодів чорниці, а, швидше за все, колір продуктів, які з неї виготовляються, зокрема таких, як пироги, соки, морозиво або коктейлі. Підтвердженням функціонування такої домінанти є також думка носіїв польської мови, які вказали на домінанту саме фіолетового кольору.

Українське *ягідний* сучасні словники не фіксують у значенні кольору. У традиційному розумінні лексема *ягоди* має значення «невеликий соковитий плід чагарників, напівчагарників, чагарничків і трав'янистих рослин» [44, с. 589]: *ягоди аґрусу, малини, чорниці, журавлини.* Тому дуже часто ця назва призводить до асоціації із червоним або рожевим кольором. Наведемо приклад уживання цього колоративу саме в групі рожевих відтінків: *Розглянемо докладніше ягідний брусничний колір. Він підійде кольоротипам «літо» і «зима» зробить дам більш елегантними й стрункими. Даний холодний відтінок рожевого кольору підійде до ділового стилю, хоча він ідеальний для зимових свят*. Фахівці з кольору описують *ягідний* також у палітрі червоних і синіх тонів. Наприклад: *у той же час такі ягідні відтінки, як винний, сливовий, вишневий виглядають досить похмуро й депресивно, якщо не розбавити образ якимось яскравим або світлим*. Тому є підстави для твердження, що *ягідний* колір представляє насправді певний колірний діапазон, поміщений між рожево-червоними й синє-фіолетовими відтінками. У статті *«*Ягідний колір − будь яскравою цією весною*»* значення цього кольору описується саме в цьому діапазоні: *Ягідний колір − навіть звучить смачно. Палітра цих квітів досить велика. Ягідні відтінки можуть бути холодними й теплими, легенями й насиченими, солодкими й пікантними − це й тепла, соковита вишня, і зухвала малина, і м'яка брусниця, і глибокий насичений колір ожини, підігрівши який червоним, можна одержати більш яскравий і теплий відтінок темного винограду. Це стійкий чорничний, із приємною синявим, і пастельні відтінки вершково-ягідного морозива, що міняють насиченість залежно від кількості «молока»* [цит. за: 50, с. 126]. Із цього випливає, що в області фешн-індустрії, деякі кольроопозначення не виражають семантики конкретної колірної домінанти, а якесь широке коло колірних значень, у яких вагому роль відіграють позитивні асоціації цього кольору через їхню асоціацію з об'єктами навколишньої дійсності.

Невизначеністю відрізняються й колоративи *ochronny* і *захисний.* Вони характеризуються меншою визначеністю в порівнянні із близькими до них у семантичному плані прикметниками *хакі / khaki.* У польській мові колоратив має доволі невизначене значення. У словниках не вказується колірна домінанта, а підкреслюється обумовленість кольору відтінками навколишньої природи й ландшафту, найчастіше кольору рослин і землі: *kolor mundurów i wyposażenia wojskowego podobny do barw występujących w otoczeniu, służącydo zamaskowania obecności wojska lub broni w terenie»* [53, с. 437]. Однак, варто зазначити, що у словнику відзначено колірну домінанту коричневого: «*w kolorze ochry, tj. żółty, żółto-brunatny*» [53, с.4 38]. Семантика цих кольоропозначень змінюється залежно від кольорів навколишньої рослинності, землі, ландшафту, яким цей колір притаманний. На відміну від польської, в українській мові словники найчастіше наводять *домінанту зеленого кольору, наприклад: «сірувато-*зелений з коричневим відтінком» [44, с.359]. Варто додати, що *захисний* колір розуміється також як плямистий багатоколірний відтінок, що складається з темно-зеленого, сірого й коричневого відтінків, які нерозрізнені на природньому тлі (імітують різні безформні об'єкти).

Невизначеність кольору в мовній ситуації може виникати в результаті наявності в мові колірних омонімів. У польській мові до колоративів-омонімів можна віднести *liliowy*[1] і *liliowy*[2]. У першому випадку зразком кольору стають квітки *лілії* (рід рослин сімейства лілейні). Квітки цієї рослини мають різний відтінок, від білого, рожевого, жовтого до фіолетово-червоного. У такому випадку найбільш стереотипним стали білі пелюстки лілії : *liliowy*[1] *'taki, który przypomina kolorem lilię, jest podobny do koloru lilii:l. białość bluzki, l. dłonie, bladość* [53, с.183]. Другий омонім *liliowy*[2] є, , запозичення із французької мови. Колірним еталоном стали квітки бузку звичайної (лат. *syringa vulgaris),* точніше фіолетові пелюстки: «*kolor wrzosu; jasnofioletowy, lila: astry 1., liliowa bluzka*»

[53, с. 465], «jasnofioletowy, jasnofioł-kowy, koloru wrzosu, bzu, lila» [53, с. 466]. Однак деякі лексикографічні джерела вказують також на наявність інших відтінків, зокрема таких, як *różowy* і *niebieski,* наприклад: «*taki, który ma kolor jasnofioletowy, różowoniebieski, kolor bzu, wrzosu*» [53, с. 183], «*będący koloru wrzosu, bzu; jasnofioletowy, różowoniebieski, lila: l. astry, bzy, wrzosy»* [53, с. 185]. Такі омоніми не відзначаються в українській мові, тому що лексема *ліловий* має свій колірний еталон у бузку, тобто є еквівалентом польського *liliowy.*

У польській мові одним із кольоропозначень з яскраво не вираженим значенням кольору є *landrynkowy* (вар. *landrynkowaty).* Згідно зі словниковими дефініціями, це «*taki, który smakiem, aromatem, kolorem przypomina landrynkę − twardy, kolorowy szklisty cukierek owocowy, ziołowy: l. Kolory»* [53, с. 464]. Інша дефініція тлумачить слово таким чином: «*przypominający landrynkę smakiem lub kolorem; cukierkowy, przesłodzony:l. Kolory»* [17, с. 29]. Автори словників зовсім не наводять колірну домінанту. Цукерки *landrynki* мають в основному бліді червоно-жовто-червоні відтінки, що дозволяє саме в цьому діапазоні бачити даний тон. Електронна версія польського словника [53] фіксує в значенні прикметника наступне − «*jasny про jaskrawym odcieniu*». Значення кольору актуалізується в конкретному мовленнєвому оточенні. Важливої складової семантики є насиченість відтінку. Колоратив має також несхвальну оцінку, яка виникла на базі перенесення значення *landrynkowy* «солодкий», утворюючи синонімічний ряд зі словами − *karmelkowy, egzaltowany, czułostkowy,* тобто надмірно чутливий.

Деякі труднощі виникають при спробі визначити колірну домінанту прикметників *musztardowy / гірчичний,* які мають загальний еталон − *гірчицю* (польск. *musztarda).* Як правило, гірчиця має різний колір і варіюється в межах жовто-коричневих відтінків, про що свідчать дефініції: «*ostra przyprawa w postaci półpłynnej żółtobrązowej masy, sporządzona ze zmielonych nasiongorczycy, z*

dodatkiem octu winnego, korzeni, czasem chrzanu, używanado mięsa, sosów itp» [53, с.747]. Не подають об’єктивної інформації також лексикографічні джерела. Наприклад, словники польської мови фіксують наступні значення: «*taki, którego składnikiem jest musztarda lub który ma smak, kolor musztardy*» [53, с. 545], «*taki, który ma związekz musztardą; taki, który zawiera musztardę: kolor musztardowy»* [53, с.140]. У більшості прикладів колір *musztardowy* з'являється в екземплфікаційній частині без конкретної експлікації колірного значення.

РОЗДІЛ 2.
ТИПИ МІЖМОВНИХ ВІДНОСИН ПРИКМЕТНИКІВ-ХРОМАТОНІМІВ У ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ

2.1. Контрастивне дослідження структури лексичного значення слова в польській та українській мовах

Методика зіставного порівняння структури значень слова, яка розроблялася у вітчизняному мовознавстві є ефективним інструментом для аналізу семантичних відмінностей між українськими та польськими прикметниками.. Подібні підходи застосовували В.М. Манакін, М. П. Кочерган, Ю. О. Жлуктенко, О. О. Тараненко та Л. В. Сегін [цит. за: 34, с. 57], які досліджували семантичні особливості у слов'янських мовах, їхню сполучуваність та функціональні характеристики [34, с. 61].

Методика порівняння структури значень, запропонована Л. В. Сегіном, зосереджена на аналізі деривaційного потенціалу дієслів у споріднених мовах. Зокрема, на думку ученого, основні етапи такого порівняльного аналізу аналізу включають:

1) визначення словотвірного потенціалу дієслів. Дослідник аналізує, які похідні іменники (девербативи) утворюються від конкретних дієслів в українській та польській мовах. Це дає змогу простежити активність деривaційних процесів і визначити продуктивні словотвірні моделі.

2) Зіставлення семантичних позицій похідних слів. Сегін виділяє кілька основних семантичних категорій, у межах яких аналізуються дієслівні деривати, серед яких: «Опредметнена дія» (*довіз – dowóz*) [36, с. 30]; «Виконавець дії»

(*доїжджачий – dojeżdżacz*) [36, с. 32]; «Місце дії» (*доступ – dostęp*); «Знаряддя дії», «Об'єкт», «Кошти» – менш продуктивні категорії [36, с. 32].

3) Визначення відмінностей між українською та польською мовами. У дослідженні зазначається, що польська мова має вищий рівень деривaційної продуктивності, зокрема у категорії «опредметнена дія», де понад 60% дієслів утворюють девербативи, тоді як в українській мові цей показник значно нижчий.

4) Глибина семантичних позицій. У польській мові можливі більш складні словотвірні ланцюжки, де від одного дієслова може утворитися до п'яти похідних, тоді як в українській мові ця глибина значно менша.

Методика Л.В. Сегіна є ефективним інструментом для аналізу структурних і семантичних відповідностей не тільки дієслів споріднених мов, як зазанчено у його праці, а дозволяє систематизувати типологічні відмінності та передбачити труднощі перекладу і на будь-яких інших лексико-грамтаичних угрупованнях.

Методика порівняльного аналізу, представлена у дослідженнях О. О. Тараненка базується на системному підході до словотворення та семантики сучасної української мови. Основні принципи цього підходу такі:

1) аналіз словотворчих моделей: визначення продуктивних та непродуктивних словотворчих моделей, які впливають на формування значення слова; вивчення взаємозв’язків між словотворчими засобами та семантичними змінами; порівняння префіксальних та суфіксальних моделей дієслів (*префіксація зрозуміти – усвідомити, догадатися – здогадатися*).

2) Зіставлення морфологічних та синтаксичних особливостей: дослідження механізмів формування граматичних категорій аспектуальності, виду та перехідності; аналіз розбіжностей у використанні префіксів у споріднених мовах (українська: *передбачати, осмислити*; польська:

przewidywać, zrozumieć); виявлення особливостей керування дієслів та їх сполучуваності з іменниками та прийменниками.

3) Функціонально-семантичний аналіз дієслів. Виділення тематичних груп слів за їхнім значенням, наприклад дієслів розуміння (*розуміти, осягати, схоплювати / rozumieć, pojmować*); дієслів сумніву (*сумніватися, припускати / wątpić, przypuszczać*); дієслів оцінювання (*оцінювати, аналізувати / oceniać, analizować*).

4) Порівняльне дослідження семантичних змін: аналіз змін значення дієслів у різних контекстах; визначення семантичних зрушень у міжмовній перспективі [47, с. 179].

У процесі аналізу міжмовних відповідностей особливої уваги заслуговує методика порівняння структури значень дієслів, представлена у роботах вітчизняного мовознавця професора В. М. Манакіна [27]. Вона дозволяє визначити семантичні відмінності між різними частинами мови, зокрема і прикметниками, української та польської мов, виявити типи міжмовних відповідностей.

Центральним аспектом цього підходу є встановлення рівнів еквівалентності між лексичними одиницями та їхніх семантичних компонентів [27, с. 38]. Дослідник пропонує модель, що дозволяє виявити як спільні риси, так і розбіжності між відповідними мовними одиницями, враховуючи їхню синтаксичну, прагматичну та концептуальну специфіку.

Основна увага приділяється аналізу лексико–семантичної структури cksd та ступеня їхнього збігу за основними семами. Це передбачає виділення інваріантних значень, що зберігаються в обох мовах, а також варіативних компонентів, які можуть відрізнятися залежно від культурного контексту та граматичних особливостей [27, с. 44]. Один із ключових прийомів аналізу в рамках цієї методики – це встановлення семантичної близькості слів у двох

мовах на основі спільності або відмінності їхніх значеннєвих складників. Учений розглядає рівні еквівалентності як спектр від абсолютної синонімії до часткової відповідності або лакунарності.

У рамках дослідження характеризована методика також дозволяє класифікувати частини мови за типами міжмовних відповідностей. Це дає можливість виокремити серед них слова повної еквівалентності, часткової відповідності та лексико–семантичної невідповідності, що вимагає додаткових способів перекладу. Таким чином, дана методика забезпечує системний підхід до аналізу лексики та її функціонування у міжмовному просторі. Характрирузючи типи зазанчених выдносин, коротко схараткризуємо кожен з них.

Еквівалентність – повне співпадіння значень між лексичними одиницями в різних мовах (наприклад, укр. «*стіл*» – пол. «*stół*» – англ. «*table*»). Еквівалентність розглядається як одна з основних категорій міжмовних відносин. Основні аспекти еквівалентності.

1. повна (абсолютна) еквівалентність – коли слова в різних мовах повністю збігаються за своїм значенням, функціями та контекстами вживання. Наприклад, українське слово думати має прямий відповідник у польській – *myśleć*, і вони використовуються в однакових мовних ситуаціях. Абсолютна еквівалентність визначається як відношення між мовними одиницями, які повністю збігаються за всіма ознаками у двох або більше мовах. Основні аспекти, які розглядаються: тотожність значення – слова в різних мовах мають однаковий набір значень, не демонструючи семантичних зрушень. Наприклад, *книга* (укр.), *książka* (пол.). Тотожність значення визначається як випадок повної еквівалентності між лексичними одиницями двох мов. Основні аспекти, які він розглядає це: однаковий набір значень. Лексеми в різних мовах

збігаються не лише в основному значенні, а й у всіх своїх відтінках. Наприклад, *думати* (укр.) – *myśleć* (пол.) використовуються в тих самих контекстах і мають ідентичні смислові навантаження. Стабільність відповідності характеризується однаковими смислами, незалежними від стилістичних чи контекстуальних змін, тобто вони є універсальними еквівалентами. Співпадіння синтаксичних функцій характкризується можливістю слова займати однакові позиції в реченні, мати однакові граматичні характеристики, наприклад, у формах часу, виду та особи (*писати – pisać*). Випадки абсолютної тотожності значення є рідкісними, адже навіть у близькоспоріднених мовах існують семантичні нюанси, що можуть впливати на використання слів у різних контекстах.

2. Граматична відповідність – мовні одиниці мають ідентичні граматичні категорії та функції в реченні. Наприклад, *думати* (укр.) та *myśleć* (пол.) є дієсловами тієї ж граматичної природи. Міжмовна граматична відповідність визначається через зіставлення їхніх граматичних категорій у залежності від приналежності до тієї чи іншої частини мови
3. Фонетико–графічна подібність – подекуди еквівалентні слова мають схожу фонетичну та графічну структуру (особливо в спорідненних мовах), що підсилює їхню еквівалентність, але навіть у спорідненних мовах повна еквівалентність є рідкісним явищем, адже значна частина лексики має варіативні відтінки значень, що відрізняються в мовній практиці.
4. Часткова еквівалентність між польськими та українськими прикметниками виникає тоді, коли слова мають схоже основне значення, але відрізняються у відтінках значення, стилістичному використанні або сферах вживання. Це особливо важливо в контексті характеристики колірної гами, оскільки когнітивні процеси можуть передаватися різними

мовними засобами, і не завжди вони можуть мати абсолютні відповідники в іншій мові [27, с. 63].

Часткова еквівалентність – це поширене явище при порівнянні лексичного значення слова в українській та польській мовах. Вона може проявлятися у трьох основних аспектах: Семантичні відмінності (*rozważać ≠ роздумувати*). Стилістичні відмінності (*zakładać ≠ припускати*). Різна сфера вживання (*uświadamiać sobie ≠ усвідомлювати*).

Ці особливості потрібно враховувати при перекладі, дослідженні міжмовної відповідності та при вивченні польської мови. Функціональна еквівалентність – відсутність прямого відповідника компенсується контекстуальними замінами. Наприклад, у польській мові дієслово *domyślać się* означає «*здогадуватися*», проте в українській відсутній точний відповідник, і переклад залежить від контексту [9, с. 8].

Структурна еквівалентність – це відповідність між словами чи виразами в різних мовах не тільки за значенням, а й за граматичною побудовою. Це означає, що синтаксична структура, порядок слів, керування відмінками або використання прийменників у двох мовах збігаються або є дуже подібними [посилання].

Такий тип відповідності спрощує процес перекладу, оскільки мовці можуть без особливих труднощів знаходити аналогічні конструкції в іншій мові. Проте, еквівалентність може бути динамічною, тобто змінюватися залежно від контексту та конкретної мовної ситуації.

Щоб конструкція вважалася структурно еквівалентною, вона повинна відповідати таким критеріям: схоже лексичне значення – компоненти вислову передають однаковий або дуже близький зміст; подібна граматична структура – порядок слів, керування відмінками та граматичні категорії збігаються або мають мінімальні відмінності; схожість у комунікативному використанні –

обидва вирази природно звучать у своїх мовах та використовуються в однакових ситуаціях.

Еквівалентність не завжди є сталою і може змінюватися залежно від контексту. Наприклад один вираз може мати кілька еквівалентів: *я усвідомив свою помилку – uświadomiłem sobie swój błąd* або *zdałem sobie sprawę ze swojego błędu*. У різних контекстах один український вислів може відповідати різним польським конструкціям.

Еквівалентність може залежати від стилістики. В офіційних текстах польське *zakładać* частіше використовується, ніж розмовне *przypuszczać*, тоді як в українській мові припускати може бути універсальним варіантом.

Культурні особливості впливають на вибір еквівалента. Деякі польські конструкції мають прямі відповідники в українській, але їхнє використання залежить від комунікативної ситуації. Наприклад, *mieć wątpliwości* дослівно перекладається як мати сумніви, але в українській частіше використовується сумніватися.

Структурна еквівалентність між українською та польською мовами дозволяє значно полегшити процес перекладу та вивчення мов. Проте, як зазначає Манакін, ця еквівалентність не є абсолютно фіксованою – вона змінюється залежно від контексту, стилістики та навіть культурних особливостей [27, с. 79].

Розуміння подібностей та відмінностей у граматичних конструкціях допомагає уникати помилок при перекладі та глибше розуміти мовні системи обох мов.

2.2. Семантичні відмінності та міжмовна відповідність прикметників-хроматонімів

Порівняння прикметників-хроматонімів в українській та польській мовах дозволяє виокремити низку важливих семантичних відмінностей, що відображають особливості мовної картини світу кожного народу. Незважаючи на генетичну спорідненість цих мов, їхні лексичні системи розвивалися під впливом різних історико-культурних факторів, що зумовило виникнення розбіжностей у значеннях, сфері вживання та синтаксичних характеристиках дієслів, які виражають процеси мислення, усвідомлення, сумніву та оцінювання.

Метою цього розділу роботи є аналіз семантичних відмінностей та міжмовних відповідників прикметників-колоративів в українській та польській мовах на матеріалі сучасних двомовних словників. Прикметники-колоративи становлять окремий пласт лексики, що позначає колір або його відтінок, і є важливим компонентом мовної картини світу. Зіставлення цих одиниць дозволяє простежити як загальну подібність, так і відмінності у семантичній структурі та словотворі в двох близькоспоріднених мовах. У процесі дослідження використано понад триста лексичних одиниць, дібраних з різних лексикографічних джерел [17; 26; 46; 48; 49 51; 53] , а також низки інших видань.

У процесі контрастивного аналізу українських і польських прикметників-хроматонімів можна виокремити кілька типів міжмовних відносин, які відображають характер їхньої відповідності. Класифікація цих відносин ґрунтується на рівні еквівалентності лексичних одиниць у двох мовах, їхніх семантичних особливостях, стилістичних відтінках і контекстуальному вживанні.

Повна еквівалентність виникає тоді, коли ці колоративи в українській та польській мовах мають однакове значення, подібну семантичну структуру, однакову стилістичну характеристику та вживаються в аналогічних граматичних конструкціях. Іншими словами, такі дієслова є взаємозамінними у всіх контекстах без зміни змісту речення.

Для того щоб два хроматоніма вважалися повними еквівалентами, вони повинні: позначати ідентичний когнітивний процесс; мати тотожне лексичне значення без суттєвих семантичних відмінностей; вживатися в однакових синтаксичних конструкціях; належати до одного стилістичного регістру (розмовна, нейтральна, наукова мова) [50, с. 127].

Для аналізу було відібрано прикметники, що позначають базові кольори, відтінки, складні кольори та кольори з метафоричними назвами (бурштиновий, карамельний тощо). Основним принципом стало зіставлення кожного українського прикметника з його польським відповідником (якщо він зафіксований у словнику) та встановлення ступеня семантичної еквівалентності, особливостей словторення, розбіжностей у значенні.

Прикметники-хроматоніми умовно можна розподілити на чотри групи:

- Базові кольори.
- Відтінки та модифікації кольору.
- Кольори з метафоричними назвами.
- Складні та комбіновані назви кольорів.

До групи базових кольорів належать прикметники, що позначають фундаментальні колірні категорії: білий – *biały*, чорний – *czarny*, червоний – *czerwony*, синій – *niebieski*, жовтий – *żółty*, зелений – *zielony*, сірий – *szary*.Ці прикметники здебільшого мають пряму міжмовну відповідність. Наприклад: *білий – biały* [49, с. 47], *чорний – czarny* [49, с. 280],*червоний – czerwony* [51, с. 279], *синій – niebieski* [17, с. 300]. Однак уже в межах базових кольорів

спостерігаються розбіжності. Так, в українській мові розрізняються «синій» і «блакитний/голубий», тоді як у польській *niebieski* охоплює ширший спектр, а *błękitny* позначає світліший, небесний відтінок. Це свідчить про іншу структуру колірних категорій.

Другу групу складають прикметники, що уточнюють інтенсивність або відтінок основного кольору. Українська мова часто вживає префікси «світло-», «*темно-*» або суфікси «*-уватий*», а польська – композити (*ciemnozielony*, *jasnoniebieski*, *zielonkawy*). Наприклад, *темно-синій – granatowy / ciemnoniebieski, світло-зелений – jasnozielony*,зеленкуватий – *zielonkawy*,блідо-*рожевий – bladoróżowy* [17, с. 302]. Прикметно, що деякі відтінки в українській передаються окремим словом (*бордовий*), а в польській – через композити або похідні (*bordowy*, *ciemnoczerwony*). Це відображає продуктивність словотворчих моделей.

Окрему групу становлять прикметники, утворені від назв предметів, речовин, матеріалів: *бурштиновий – bursztynowy*, *шоколадний – czekoladowy*, карамельний – *karmelowy*,вугляний – *węglowy*, *сріблястий – srebrzysty* [17, с. 315].

Ці назви більш образні та стилістично марковані, часто вживаються у художньому чи рекламному контексті. В обох мовах такі прикметники утворюються за подібною моделлю – додавання суфіксів *-овий* / *-owy*, *-истий* / *-isty*.

Четверта група – складні прикметники з двох чи більше компонентів, які вказують на змішаність кольорів або нюанс. Українська мова тяжіє до дефісного написання, польська – до злитого чи через дефіс, наприклад *жовтувато-зелений – żółtawozielony*, *бордово-фіолетовий – bordowofioletowy, рожево-сірий – różowo-szary*, *кавовий з молоком – kawowomleczny*.

Ця група демонструє найбільшу креативність у двох мовах. Польська мова активно використовує складні слова зі сполучним «-о-», тоді як українська – описові конструкції або дефіс.

Аналіз матеріалу яскраво продемонстрував, що: базові хроманотімічні кольори переважно мають прямі еквіваленти в обох мовах, відтінки демонструють активніше використання суфіксів у польській мові (*-awy*, *-nawy*) й префіксів «*світло-*», «*темно-*» в українській. Складні назви кольорів в обох мовах утворюються за схожими моделями, однак у польській частіше трапляється словоскладання (*zielonawoszary*), а в українській – двокомпонентні конструкції через дефіс. Існують семантичні лакуни: наприклад, *голубий* не має точного польського відповідника, *błękitny* – це лише частина спектра; *granatowy* в польській відповідає темно-синьому, але українське «*гранатовий*» може мати додаткові стилістичні конотації.

Лексичні лакуни ускладнюють процес перекладу та мовного аналізу, але розуміння їхньої природи дозволяє правильно підбирати відповідники та уникати калькування.

Семантичні зрушення – це процес зміни значення слова під впливом контексту, мовної еволюції або міжмовних контактів. У контрастивному аналізі українських та польських дієслів розумової діяльності семантичні зрушення проявляються у тому, що: дієслова в обох мовах можуть мати спільний корінь, але різне значення; відбувається розширення або звуження значення в одній з мов; дієслово може змінити стилістичне забарвлення (стати більш розмовним чи, навпаки, офіційним).

Ці зрушення ускладнюють переклад і можуть призводити до помилок у мовленні, особливо у випадках так званих міжмовних «помилкових друзів» (слова, що виглядають схоже, але мають різні значення).

Семантичні зрушення у прикометникамх на позначення хроматичних кольорів в українській та польській мовах виявляються у:

- розширенні значення
- звуженні значення
- зміні стилістичної конотації
- міжмовних «помилкових друзях»

Ці особливості важливо враховувати при перекладі, щоб уникнути неточностей та стилістичних невідповідностей. Стилістичні розбіжності між українськими та польськими дієсловами розумової діяльності виникають, коли слова мають однакове або подібне значення, але відрізняються за стилістичним забарвленням. Це означає, що у формальному контексті в одній мові може використовуватися певне дієслово, тоді як у другій мові його відповідник є розмовним або застарілим.

Таким чином, аналіз міжмовних відносин прикметників-хроматонімів в українській та польській мовах дозволяє визначити рівні відповідності між ними та особливості їхньої семантики, синтаксичного вживання та стилістичного функціонування. Врахування цих типів є важливим у процесі перекладу, що дозволяє уникати семантичних втрат і точніше передавати значення в двомовному дискурсі.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження було проаналізовано міжмовну відповідність прикметників-хроматонімів в українській та польській мовах, що дозволило виявити основні типи лексико–семантичних відповідностей між ними.

Контрастивний аналіз засвідчив, що попри спільне слов'янське походження, в українській і польській мовах існують значні розбіжності у вживанні, стилістичному забарвленні та семантичних відтінках прикметників на позначення кольорів

Проведений аналіз прикметників-хроматонімів в українській та польській мовах дозволяє зробити кілька ключових висновків щодо їхньої семантичної класифікації, функціонування та міжмовних відповідностей.

Семантична структура проналазованих атрибутивів в обох мовах є досить розгалуженою та охоплює кілька груп: прикметники на позначення базових кольорів , на позначення відтінків та модифікації кольору, кольоропозначення із з метафоричними назвами, складні та комбіновані назви кольорів.Ці категорії відображають основні когнітивні процеси, характерні для мовлення носіїв обох мов.

Між українською та польською мовами спостерігаються як подібності, так і значні розбіжності у значенні та вживанні приеметників-хроматонімів.

Функціонально–семантичний підхід до аналізу зазначеної групи лексики дозволив виявити певні закономірності їхнього функціонального навантаження. Зокрема, окремі групи прикметників-хроматонімів потребує додаткових субстантивів для кореляції значення. Це свідчить про системність і взаємозв'язок семантики та синтаксису при вживанні цих лексем.

Семантична класифікація прикметників-хроматоніміві в українській та польській мовах є важливим аспектом мовознавчих досліджень, що дозволяє краще зрозуміти механізми перекладу та особливості вживання цієї групи лексики у контексті двох мов.

Аналіз міжмовної відповідності дозволив сформулювати низку важливих висновків щодо типів відповідності, семантичних і граматичних особливостей, а також проблем перекладу.

Дослідження продемонструвало, що між прикметниками на позначення кольору у сучасній перекладінй лексикографії чітко фіксуєтья три основні типи відповідності: повна еквівалентність, часткова відповідність та лексична лакунарність. Повна еквівалентність спостерігається у випадках, коли слова мають однакову семантичну структуру, граматичну поведінку та стилістичне забарвлення. Часткова відповідність виникає тоді, коли слова мають схожі значення, але відрізняються стилістично або синтаксично. Лексична лакунарність фіксується у випадках, коли в одній мові немає точного еквівалента для атрибутива з іншої мови.

Також було визначено, що семантичні зрушення є однією з основних причин розбіжностей між українськими та польськими прикметниками-колоративами. У деяких випадках польська лексема має ширше або вужче значення порівняно з українським аналогом.

Загалом проведене досілдження засвідчило, що міжмовна відповідність прикметників-хроматонімів є складним явищем, що охоплює різні рівні аналізу: семантичний, стилістичний, синтаксичний та прагматичний. Отримані результати можуть бути корисними для подальших досліджень у галузі когнітивної лінгвістики, перекладознавства та міжмовної комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ажнюк Б. Мовна картина світу: концептуальні засади дослідження. Київ : Наукова думка, 2015. С. 5–39
2. Аландаренко Н. Ю. Психологія кольору в друкованій рекламі. *Наукові записки інституту журналістики.* КНУ імені Тараса Шевченка : Інститут журналістики. 2009. Т. 23. С. 191-194.
3. Анохіна Т. О. Декодування лексичних та семантичних лакун на міжмовних векторах лінгвістики. *Філологічні трактати.* 2015. № 2. Том 7. С. 38–45.
4. Анохіна Т. О. Лексико–семантична лакунарність: міжмовні паралелі. *Філологічні трактати*. 2012. № 3. Том 4. С. 14–19.
5. Анохіна Т. О. Лінгвокогнітивні пошуки лексичних лакун. *Філологічні трактати*. 2012. № 4. Том 4. С. 5–10.
6. Анохіна Т. О. Статус лакунарних конструювань: комунікативно–когнітивні аспекти. *Філологічні трактати*. 2010. № 2. Том 2. С. 133–137.
7. Бацевич Ф. Прагматика природності спілкування: комунікативні смисли і парадигматичні зв'язки частки та в сучасному українському мовленні. *Українська мова*. 2008. № 4. С. 15–22.
8. Беднаж М. Місце слова у лексико–семантичній системі конкретної мови. *Культура мови*. 2010. Вип. 52. С. 9–15.
9. Беднаж М. Із спостережень над польсько–українськими міжмовними омонімами. *Вісник Запорізького національного університету* : зб. наук. ст. *Філологічні науки*. Запоріжжя : Запорізький державний університет, 1999. С. 5–8.
10. Безугла Л. Р. Лінгвістична прагматика та дискурсивний аналіз. *Studia philological*. 2012. Вип. 1. С. 95-100.

11. Бєй І. Складнощі українсько-польського та польсько-українського перекладу: дієслівне керування. *Мова і міжмовна комунікація : теорія та практика : монографія*. Київ : Ліра-К, 2020. С. 160-168.
12. Бобошко Т. Б. Деякі аспекти дослідження міжмовної ононімії слов'янських мов. *Актуальні проблеми сучасного літературознавства та мовознавства*. 2013. № 1. С. 9-17.
13. Венкель Т. В. Синтагматичні, парадигматичні та епідигматичні характеристики прикметників на позначення кольору в англійській мові : автореф. дис…. канд. філол. наук / 10.02.04. Львів, 2004 . 20 с.
14. Дем'яненко О. Переклад як спосіб міжмовної та міжкультурної комунікації. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні тенденції розвитку освіти і науки : аспекти інтеграції, інновації та технології»*. Миколаїв : МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2016. С. 199–203.
15. Дишлева С. М. Адвербіальна дистрибуція лексико-семантичних груп українських дієслів : автореф. дис. … кандид. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2008. 20 с.
16. Дроботун О. М. Колористика української прози доби модернізму (на матеріалі новелістики М. Коцюбинського, О. Кобилянської, В. Винниченка): автореф. дис. …. канд. філол. наук / 10.01.01 «українська мова» Кіровоград, 2012. 20 с.
17. Житар О., Снігур І., Турко Г. Польсько-український словник. Київ : Либідь, 2010. 768 с.
18. Залужна О. О. Привативні дієслова каузації вербальною дією в англійській та українській мовах. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції *«Структура і семантика різнорівневих одиниць у слов'янських, романських та германських мовах»* (15 грудня 2016 р.). Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2016. С. 38–41.

19. Іваницька Н. В. Лексико–семантична реалізація дієслівної мікрокатегорії «дія–мовлення» в українській та англійській мовах. *Мовознавство*. 2010. № 6. С. 55–69.
20. Коваль О. П. Переклад дієслів в польсько–українських текстах наукових текстах. Тернопіль : Підручники і посібники, 2019. 145 с.
21. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2000. 368 с.
22. Кочерган М. П. Проблеми зіставної семантики. Київ : ВЦ КНЛУ, 2005. 343 с.
23. Кравчук А. Керування в українському синтаксисі: проблеми викладання полякам, що вивчають українську мову як іноземну. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної.* 2007. Вип. 2. С. 167–170.
24. Лойко М. С. Аналіз досліджень лексичної міжмовної омонімії у взаєморозумінні польської та української мов. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2023. № 29. С. 1–8.
25. Лукач М.О. Компонентний аналіз як метод дослідження семантики дієслів української мови. *Studia methodologica*. 2014. № 38. С. 150–155.
26. Мазур О.*Польсько-український словник.* Варшава: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2011. 720 с.
27. Манакін В. Мова і міжкультурна комунікація. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 298 с.
28. Мартиросян Л. До проблеми сучасних класифікацій дієслова у лексико–семантичних системах української та російської мов. *Філологічні науки*. Полтава : ПНПУ, 2004. Вип. 1 (34). С. 150–155.
29. Мельник Л. А. Еквівалентність перекладу польських фразеологізмів українською мовою : кваліфікаційна робота магістра / 035 Філологія / наук.

кер. В. В. Остапчук ; Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024. 77 с.

30. Мойсей А., Скрицька Н. Лексико-семантичний аналіз полісемічних слів в українській та англійській мовах (на прикладі дієслова сперечатися). *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини*. 2022. № 1 (33). С. 106-109.
31. Ніколаєнко Л.І. Семантика і валентність дієслів семантичного поля «Співчуття» (на матеріалі польської, української мови). *Мовознавство*. 2017. № 2. С. 44–54.
32. Овчиннікова І. І. Лексико-семантична класифікація дієслів конкретної фізичної дії із семантикою створення об'єкта. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Філологія*. 2018. Вип. 2(38). Том 23. С. 43–49.
33. Половинкіна М. І. Нетипові назви кольорів у польській мові: загальний огляд. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. 2019. Вип. 7(75). С. 81–83
34. Половинкіна М.І. Семантика та прагматика кольороназв у польському поетичному дискурсі (к.XIX – перша половина XX сю). дис. …. канд.філолол.наук. / 10.02.03. Київ, 2015. 233 с.
35. Сегін Л. В. Аллативні дієслова динамічної просторової локалізованості в українській і польській мовах. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2011. Вип. 6. С. 424-434.
36. Сегін Л. В. Деривaційний потенціал дієслів динамічної просторової локалізованості з префіксом до-/do- в українській і польській мовах (субстантивний блок). *Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах*. 2016. Вип. 31-32. С. 27-36.

37. Сегін Л. В. Словотвірна семантика девербативів типової словотвірної парадигми дієслів динамічної просторової локалізованості в українській і польській мовах. *Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах*. 2015. Вип. 30. С. 36-44.
38. Сегін Л. В. Словотворча продуктивність дієслів динамічної просторової локалізованостті з префіксом під- / pod- в українській і польській мовах. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2014. Вип. 11. С. 122-131.
39. Сегін Л. В. Структурно-семантична типологія словотвірних парадигм дієслів динамічної просторової локалізованості в українській і польській мовах : дис. … кандид. філол. наук : 10.02.17. Донецьк, 2003. 200 с.
40. Сегін Л. В. Структурно-семантичні особливості словотвірної парадигми дієслів із значенням «переміщення вниз» в українській і польській мовах. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2017. Вип. 16. С. 226-235.
41. Сегін Л. В. Структурно-семантичні особливості словотвірної парадигми префіксальних дієслів із значенням наближення в українській і польській мовах. *Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах*. 2019. Вип. 37. С. 31-41.
42. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2011. 844 с.
43. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с.
44. Тлумачний словник української мови / за ред. В. О. Винник. Київ : Наукова думка, 2003. 788 с.
45. Смолянінова В. А. Аналіз перекладацьких трансформацій при перекладі з української на англійську (на прикладах авторської лексики): кваліфікаційна

робота магістра / 035 філологія / наук. кер. С. О. Швачко. Суми : Сумський державний університет, 2024. 68 с.

46. Таланов О. С. Польсько-український, українсько-польський словник. Київ : Арій, 2022. 640 с.
47. Тараненко О. О. Актуалізовані моделі в системі словотворення сучасної української мови (кінець XX – XXI ст.). Київ : Наукова думка, 2015. 368 с.
48. Українсько–польський розмовник / Упоряд.: Л. М. Полюга. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2005. 256 с.
49. Українсько–польський словник / Упоряд: О. І. Іващенко. Київ : Довіра, 2000. 846 с.
50. Юзвяк І. Лексична міжмовна омонімія на матеріалі української та турецької мов. *Вісник Нац. ун–ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2010. № 676. С. 125–128.
51. Юрковський М., Назарук В.Українсько-польський словник. Київ: «Знання», 2003. 480 с.
52. Bajerowa I. Jezyk religijny. Aspekt filologiczny. *Encyklopedia katolicka*. Lublin: Towarzystwo naukowe KUL, 2000. T. VIII. S. 19-20.
53. Skorupka S. Słownik frazeologiczny języka polskiego. Warszawa : Wiedza Powszechna, 1967. T. 1. 788 c.
54. Białoskórska M. Rzeczownik «barwa» i jedo synonimy w dziejach języka polskiego. *Studia językoznawcze. Synchroniczne i diachroniczne aspektybadań polszczyzny.* 2014. T. 13. – S. 7-28.
55. Tokarski R. Semantyka barw we współczesnej polszczyźnie. Lublin : Towarzystwo naukowe KUL ,2005. 212 s

ДЕКЛАРАЦІЯ
АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА СТУПЕНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗНУ

Я, *Лісняк Єгор Русланович* , студент магістратури *денної* форми навчання філологічного факультету, спеціальності *035 Філологія,* освітньої програми «*Переклад та міжкультурні комунікації*», спеціалізації *035.033 слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша – польська* «
адреса електронної пошти egorlisnyak5807gmail.com, підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота магістра на тему «*Міжмовна відповідність прикметників-хроматонімів в українській та польській мовах: лексоцентричний аспект*» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України "Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;
– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;
– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь–який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет–системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ Є.Р. Лісняк

Дата _____ Підпис _____ І. Л. Мацегора